

اراک و همدان نقشه‌ها و اسناد مردم‌نگاری

محمد میرشکرایی*

کتاب «نقشه‌ها و اسناد مردم‌نگاری اراک و همدان»^(۱) بخشی از نقشه‌ها و اسناد مربوط به مردم‌نگاری ایران را در بر می‌گیرد و مطالب آن در چارچوب برنامه‌ای فراهم آمده که عنوان کلی آن «برنامه تهیه نقشه‌های مردم‌نگاری ایران» است. این برنامه از سال ۱۳۵۱ (۱۹۷۲ میلادی) با همکاری مرکز مردم‌شناسی ایران و مرکز ملی تحقیقات علمی فرانسه (CNRS) آغاز گردید. نخستین مرحله این برنامه تهیه اسناد و مدارک توزیع چند پدیده فرهنگی در منطقه بختیاری (زاگرس مرکزی) بود. سپس منطقه شمال غرب البرز (گیلان)، منطقه اراک و همدان و منطقه سمنان مورد بررسی قرار گرفت^(۲).

* پژوهشکده مردم‌شناسی سازمان میراث فرهنگی کشور.

۱- این پژوهش اثر «هلن دسمه گرگوار» و «پاتریس فونتن» می‌باشد که توسط آقای اصغر کریمی ترجمه شده و انجمن ایران‌شناسی فرانسه در ایران توسط انتشارات پاز در سال ۱۳۷۰، در ۲۰۰۰ نسخه و ۱۲۰ صفحه در قطع رقعی آن را به چاپ رسانده است.

۲- از دستاوردهای دیگر پژوهش‌های انجام شده در طرح نقشه‌های مردم‌نگاری ایران، گزارش دو پژوهش بختیاری و گیلان به زبان فرانسه و همراه با ترجمه فارسی خلاصه گزارش است که در شماره‌های اول تا سوم نشریه مردم‌شناسی و فرهنگ عامه ایران منتشر گردید («بررسی توزیع چند پدیده فرهنگی در منطقه بختیاری - زاگرس مرکزی»، ژان پیر دیگار و اصغر کریمی، ترجمه و تلخیص هوشنگ پورکریم، مردم‌شناسی و فرهنگ عامه ایران، مرکز مردم‌شناسی ایران، شماره اول، تابستان ۱۳۵۳ و شماره دوم زمستان ۱۳۵۶. «اسنادی درباره توزیع چند ویژگی فرهنگی در گیلان و آذربایجان شرقی»، مارسل بازن و کریستین برمرزه، ترجمه و تلخیص هوشنگ پورکریم، مردم‌شناسی و فرهنگ، شماره ۳، پاییز ۱۳۵۴). اما از پژوهش منطقه سمنان تنها یک مقاله خارج از نتایج رسمی گزارش با مشخصات زیر منتشر گردید: محمد میرشکرایی، «پایگاه اقتصادی - اجتماعی شه میرزاد»، وسایل کشاورزی ایران، شماره دوم، ۱۳۵۹، تهران.

از میان پژوهش‌های یادشده، پژوهش مربوط به اراک و همدان مورد توجه این نوشته است.

تهیه نقشه‌ها و اسناد مردم‌نگاری اراک و همدان در چارچوب برنامه یادشده، در دو مرحله در سال‌های ۱۳۵۴ و ۱۳۵۷ به ترتیب توسط «هلن دسمه گرگوار» و «پاتریس فونتین» از مرکز ملی تحقیقات علمی فرانسه و با همکاری محمدعلی احمدیان و دکتر ابوالقاسم طاهری از مرکز مردم‌شناسی ایران انجام گرفت. نتیجه این تحقیق در سال ۱۳۶۸ (۱۹۸۸) توسط انجمن پیشرو تحقیقات ایرانی، در پاریس به چاپ رسید و انجمن ایران‌شناسی فرانسه در ایران، در سال ۱۳۷۰ (۱۹۹۱)، ترجمه فارسی آن را در ۹۲ صفحه، در قطع رقعی و در سه هزار نسخه چاپ و منتشر کرد. مترجم فارسی این گزارش، آقای اصغر کریمی است که در دو پژوهش قبلی این برنامه (زاگرس و البرز شمال غربی) از طرف مرکز مردم‌شناسی ایران مشارکت داشت. ایشان به سبب آشنایی با شیوه‌ها و هدف‌های طرح، به خوبی از عهده این کار بر آمده است. این کتاب علاوه بر پیشگفتار و مقدمه، سرفصل‌هایی به شرح زیر را در بر دارد:

جمعیت، روابط انسانی، کشاورزی، دامداری، فعالیت‌ها و منابع درآمد جنبی، مسکن، فنون مربوط به تهیه خوراک. هریک از سرفصل‌های اصلی یادشده، زیرمجموعه‌هایی را شامل می‌شوند و هر کدام به نقشه‌ها، جدول‌های اطلاعات فراهم آمده در پژوهش میدانی و اسناد تصویری (طرح و عکس) مستند است. در پایان کتاب نیز فصلی شامل کتاب‌شناسی و فهرست منابع افزوده شده است که برای خواننده علاقه‌مند دسترسی‌های دیگری را در مورد ویژگی‌های فرهنگی منطقه ممکن می‌سازد.

از دو قلمرو اصلی پژوهش این کتاب، منطقه‌ای که امروز استان مرکزی نامیده می‌شود، با این‌که به ظاهر از انسجام فرهنگی - تاریخی بارزی برخوردار نیست، اما عناصر فرهنگی متعددی در فنون مختلف معیشت، در صورت‌های غیرمادی فرهنگ و در لایه‌های زیرین فرهنگی بویژه از دوره تاریخی ماد در نقاط گوناگون آن برجا مانده است که هویت فرهنگی - تاریخی مشخصی را می‌نمایاند [میرشکریابی، محمد، راه‌دانش ۱۶ - ۱۵، ۴۰ - ۷] و این ویژگی، هر دو منطقه اراک و همدان و فراتر از آن تا حوزه‌های فرهنگی آذربایجان و کردستان را نیز شامل می‌شود.

نویسندگان کتاب در پیشگفتار مختصری که برای آن آورده‌اند در مورد اهمیت و چرایی اولویت این منطقه از جمله به موضوع فضا‌های گوناگون زبانی مثل کردی، لری، خلیجی، ترکی و ارمنی می‌پردازند که علاوه بر زبان فارسی در نقاط مختلف منطقه کم و بیش رواج دارند.

نمونه‌گیری نقاط مورد بررسی

پژوهندگان در پیشگفتار می‌نویسند برای این‌که از این تنوع با تمام پیچیدگی‌ها و گستردگی‌های آن گزارشی تهیه نماییم می‌بایست دو شیوه از بررسی را طراحی و اجرا می‌کردیم و حاصل آنها را با هم ترکیب می‌نمودیم.

الف - بررسی سطحی و گسترده که هدف از انجام آنها تعیین محدوده حوزه پراکنش برخی از نشانه‌های فرهنگی بود. در این نوع، از روش کسب اطلاعات به‌طور سریع استفاده می‌کردیم.

ب - بررسی عمیق‌تر و بنیادی‌تر در پاره‌ای از روستاها که به عنوان مکان‌های اصلی در نظر گرفته شده بودند.

به این ترتیب روستاها و نقاطی که در تهیه نقشه‌ها در حکم نقاط مرجع قرار گرفته‌اند به سه نوع متمایز و مشخص طبقه‌بندی می‌شوند.

۱ - مکان‌های نمونه اصلی که محققان در آن استقرار یافته‌اند و بررسی‌های مستقیم میدانی انجام داده‌اند و بنابر روش تحقیق مردم‌شناسی در کار و زندگی مردم مشاهده مشارکت‌آمیز داشته‌اند و اطلاعات دقیق فراهم آورده‌اند.

۲ - مکان‌های نمونه درجه دوم که در آن نقاط حضور گذرا داشته‌اند و بنا به توضیح خودشان از روش کسب اطلاعات به صورت سریع استفاده کرده‌اند.

۳ - مکان‌های نمونه درجه ۳ که در آن نقاط حضور نیافته‌اند و اطلاعات مربوط به آنها را به واسطه، فراهم آورده‌اند و بیشتر جنبه تکمیلی دارد.

همه نقاطی که در طبقه‌بندی بالا مرجع این پژوهش قرار گرفته‌اند در نقشه شماره ۱ (نقشه تعیین محل) آورده شده است.

در جریان این پژوهش، پنجاه و پنج نقطه بررسی شده است که از این تعداد، بیست و چهار نقطه درجه دوم و چهار نقطه درجه سوم بوده است و نیز از جمع پنجاه و پنج نقطه، بیست و یک نقطه در حوزه اراک و بقیه در حوزه استان همدان نمونه‌گیری شده‌اند.

اطلاعات گردآوری شده در چهارده نقشه و هشت جدول توضیح داده شده است و با بیست و هفت طرح و بیست و چهار عکس مستند شده‌اند.

بر پایه چارچوب اصلی برنامه تهیه نقشه‌های مردم‌نگاری ایران، شیوه‌های عمده تولید و ابزارها و وسیله‌هایی که در جریان فعالیت‌های مختلف به کار گرفته می‌شوند و توصیف دقیق آنها، عمده‌ترین موضوعات مورد توجه پژوهش است که ویژگی‌ها و پراکنش آنها در سطح منطقه روی نقشه‌های مختلف که هرکدام به یک موضوع اختصاص دارند نشان داده می‌شود. معمولاً چند نقشه برای معرفی تقسیمات سیاسی راه‌ها و جمعیت (توپوگرافی جمعیتی)، وضعیت طبیعی و اقلیمی و منحنی‌های میزان (توپوگرافی عوارض طبیعی) در نظر گرفته می‌شوند و نقشه‌های دیگر توزیع جغرافیایی مشخصه‌های فرهنگی را نسبت به شرایط سیاسی و جمعیتی و شرایط اقلیمی و طبیعی توضیح می‌دهند.

نقشه‌های ارائه شده در این کتاب عبارتند از:

۱ - توپوگرافی طبیعی (نقاط نمونه‌گیری شده)

۲ - تقسیمات اداری

۳ - توزیع جمعیت

۴ - گروه‌های زبانی

۵ - راه‌های ارتباطی

۶ - مراکز تجاری و بازرگانی

۷ - منابع آب

۸ - شیوه‌های کشت غلات

۹ - سایر کشت‌های آبی سالانه

۱۰ - باغداری

۱۱ - نام‌های مربوط به خیش

۱۲ - حوزه‌های اصلی فرش‌بافی

۱۳ - سفالگری در منطقه همدان

۱۴ - انواع سقف خانه در منطقه اراک

گفتنی است که باتوجه به روش‌ها و اهداف برنامه تهیه نقشه‌ها گزارش اراک و همدان هنوز نهایی نیست و محققان نیز در پیشگفتار توضیح داده‌اند و اظهار امیدواری کرده‌اند که در موقعیت‌های مناسب

در آینده به تکمیل این پژوهش بپردازند.

کتاب مورد بررسی به تناسب موضوع نقشه‌ها علاوه بر یک مقدمه و پیشگفتار، به هفت فصل تقسیم شده است. هریک از فصل‌ها مربوط به یکی از موضوعات بررسی شده است و محتوای آنها اغلب از یک توضیح ساده و مختصر فراتر می‌رود و اطلاعات موجود روی نقشه‌ها را کامل تر می‌نماید. بی‌مناسبت نیست که عنوان فصل‌ها برای آشنایی خوانندگان مقاله با این کتاب آورده شود که به قرار زیر است:

فصل اول - جمعیت: تعداد جمعیت، گروه‌های زبانی، مذهب

فصل دوم - روابط انسانی: زیارتگاه‌ها، راه‌های ارتباطی، روابط بازرگانی

فصل سوم - کشاورزی: شیوه‌ها و انواع کشت، کارهای زراعی، آماده کردن زمین، درو غلات،

خرمن‌کوبی، باد دادن خرمن، سرند کردن

فصل چهارم - دامداری: انواع دامداری، شیوه‌های نگهداری از حیوانات

فصل پنجم - فعالیت‌ها و منابع درآمد جنبی: فرش‌بافی (قالی‌بافی)، سفالگری، حصیربافی

فصل ششم - مسکن: ترکیب فضای محوطه خانه و سازماندهی آن، فنون خانه‌سازی

فصل هفتم - فنون مربوط به تهیه خوراک: نان‌پزی

در فصل جمعیت، ضمن اطلاعات بسیار مختصر آماری درباره جمعیت، به گروه‌های زبانی پرداخته است و علاوه بر زبان فارسی، زبان‌های لری، ترکی، کردی با تاتی، ارمنی، خلجی از زبان‌های رایج در منطقه نام برده شده است.

بنا به توضیح متن کتاب، زبان تاتی در «چهرگان» و «وفس» و زبان خلجی در حوزه‌های کوهستانی بین قم و تفرش رواج دارد. هر دو اطلاع از منابع مکتوب گرفته شده است (اولی از دایره جغرافیایی ارتش - ۱۳۲۸ و دومی از پژوهش مارسل بازن - ۱۹۷۴) اما به نظر نگارنده، باید بر مطلب یاد شده اضافه کرد که زبان تاتی در نقاط دیگری از حوزه استان مرکزی از جمله در روستاهای «کهک» تفرش، «آمره» بین آشتیان و دستجرد و پاره‌ای نقاط دیگر هم هنوز زنده است [میرشکری، محمد، فصلنامه راه دانش، شماره ۱۵ و ۱۶] و زبان خلجی نیز در بخش خلجستان که امروزه جزو استان قم است هنوز رواج دارد که البته این منطقه آن‌طور که در متن کتاب آمده، کوهستانی نیست. باتوجه به موارد دیگری از این‌گونه، به نظر می‌رسد اطلاعاتی که غیرمستقیم در این پژوهش فراهم آمده است، از دقت کافی برخوردار نباشد.

حوزه رواج زبان ارمنی در جامعه ارمنیان در شهرهای اراک و همدان و برخی روستاهای واقع در شمال شازند و دو طرف رودخانه «شرا» است. ارمنیان این منطقه، بخشی از قوم ارمنی هستند که در زمان شاه عباس از شمال غرب کشور به اصفهان کوچانده شده‌اند و عده‌ای از آنها در اراک و همدان استقرار یافته‌اند. در یکی دو دهه اخیر، بخشی از ارمنیان اراک و روستاهای شازند به تهران مهاجرت کرده‌اند.

گروه‌های مذهبی نیز در فصل جمعیت بررسی شده است. مذهب غالب، شیعه دوازده امامی است و عمده‌ترین اقلیت مذهبی غیرمسلمان، ارمنیان پیرو آیین گریگوری (مسیحی) و یا آشوریان پیرو آیین نستوری (مسیحی) هستند.

در مورد فصل دوم که با عنوان روابط انسانی آمده است، به نظر می‌رسد عنوان زیرمجموعه‌ها (زیارتگاه‌ها، راه‌ها و روابط بازرگانی) از تناسب کافی با عنوان فصل برخوردار نباشد. به‌رحال در این قسمت بر راه‌ها و روابط بازرگانی بیشتر تکیه شده است. توضیح در مورد اهمیت اراک به دلیل وجود راه‌های ماشین‌رو و راه‌آهن که پایتخت کشور را به مناطق نفت‌خیز جنوب ارتباط می‌دهند و همچنین اهمیت این منطقه در قرارگیری بر سر راه ارتباطی اصفهان به همدان و مناطق غربی و شمال غربی که این راه در دوره‌های گذشته اهمیت بیشتری داشته، در همین فصل آمده است. بنا به نقل سفرنامه «پیتر دولاوله» جهانگرد قرن هفدهم میلادی، گلپایگان و ساروق بر سر این راه قرار داشته‌اند.

در موضوع بازرگانی، داد و ستد بیشتر بر پایه محصولات کشاورزی دانسته شده است. در این قسمت، سه نوع سوداگری در محیط روستایی تشخیص داده شده که چنین است:

۱ - دکان‌هایی که اجناس گوناگون برای فروش عرضه می‌کنند.

۲ - قهوه‌خانه‌ها که محل مذاکرات در مورد داد و ستد هستند و برخی انواع خوراک را هم به مشتریان عرضه می‌نماید.

۳ - مغازه‌های صاحبان صنایع و حرفه‌ها و عرضه برخی خدمات مثل قصابی، نجاری، پینه‌دوزی، سلمانی و همچنین نانوايي که فقط در شهرهای بزرگ وجود دارد.

موضوع فصل سوم، کشاورزی است. این بخش نسبت به قسمت‌های دیگر کتاب اطلاعات کامل‌تری را در اختیار خواننده می‌گذارد.

سه نقشه مربوط به منابع آب، شیوه‌های کشت و کشت‌های آبی، ضمیمه این بخش است. علاوه بر

آن، طراحی دقیق اشیاء، وسیله کار کشاورزی و جدول‌های مربوط، غنای بیشتری به این فصل بخشیده است. همچنین است در مورد دامداری که موضوع فصل چهارم کتاب است.

فصل پنجم کتاب به فعالیت‌های و منابع درآمد جنبی اختصاص دارد. در این بخش سه گونه فعالیت قالی‌بافی در اراک و همدان، سفالگری در «لالجین» همدان و حصیربافی بروجرد، همدان و نهاوند مطرح می‌شود. از آنجا که عنوان فصل، تنها فعالیت‌های تولیدی بجز کشاورزی و دامداری را مورد نظر دارد. بهتر بود کلمه «تولیدی» نیز بر عنوان، افزوده می‌شد. این فصل شامل دو نقشه است که حوزه‌های اصلی قالی‌بافی در هر دو منطقه اراک و همدان و سفالگری لالجین را نشان می‌دهد و چند طرح از وسایل قالی‌بافی و سفالینه‌های لالجین و همچنین یک جدول که نشان‌دهنده تفاوت‌ها و همانندهای اصطلاحات قالی‌بافی در پنج روستای نمونه است.

در مورد قالی‌بافی سه نوع پایگاه و وضعیت اقتصادی و اجتماعی تشخیص داده شده است که عبارتند از: بافندگی به صورت روزمزدی در کارگاه‌ها، قالی‌بافی خانگی و کار مستقل. قالی‌بافی در سه نوع وضعیت یادشده را این‌طور توضیح داده‌اند که بافندگی به صورت روزمزدی در کارگاه‌های فرش‌بافی، چندان نمودی در سطح منطقه ندارد و در حوزه اشتغال شهری قرار می‌گیرد و زن و مرد هر دو می‌توانند در این کارگاه‌ها فعالیت داشته باشند. اما دو نوع دیگر یعنی کار فرش‌بافی خانگی و فرش‌بافی مستقل (که درباره آن توضیح دقیقی نداده‌اند)، هر دو از نوع فعالیت‌های خانگی هستند که زن‌ها به آن می‌پردازند. در ادامه مطلب، شیوه بافتن قالی را به دقت توضیح داده‌اند و به تفاوت نوع گره در قالی‌بافی اراک (گره فارسی) و همدان (گره ترکی) اشاره داشته‌اند.

در کل منطقه اراک و همدان سه حوزه بزرگ روستایی تولید قالی مشخص کرده‌اند:

۱ - حوزه سرپند در اراک

۲ - حوزه روستایی همدان شامل تویسرکان و کبودرآهنگ

۳ - دره ملایر، منطقه بزچلو و دشت فراهان

ساروق که قالی‌های آن دارای شهرت جهانی است، در دشت فراهان قرار دارد.

در مورد ویژگی‌های فنی و کیفیت قالی هریک از مناطق سه‌گانه توضیحاتی در متن کتاب آمده است. فصل ششم کتاب به گونه‌های خانه‌های روستایی، شکل کلی و فضاهای گوناگون خانه‌ها در رابطه با

دو نوع معیشت عمده کشاورزی و دامداری پرداخته و فنون خانه‌سازی، انواع سقف‌ها و بام‌ها و نمونه‌های متفاوت تاق‌ها پرداخته و مواد و مصالح به کار رفته در آنها را توضیح داده است. این بخش را چند مقطع افقی (پلان) و چند نما از تیپ‌های مختلف خانه‌ها تکمیل می‌کند و سرانجام فصل هفتم یا آخرین فصل به فنون تهیه خوراک اختصاص دارد که در آن بویژه بر نان‌پزی و انواع شیوه‌های آن تأکید شده است.

در پایان کتاب، جمع‌بندی مختصر و منصفانه‌ای از نتایج کار آورده‌اند که نکاتی از آن نقل می‌شود:

- اگر بخواهیم از نتایجی که مبتنی بر اطلاعات موجود در این کتاب است ترازنامه‌ای واقعی تدوین کنیم، بدون تردید کاری پیش از موقع و شتاب‌زده انجام داده‌ایم؛ زیرا هنوز کمبودهای بسیار در این کار وجود دارد.

- با وجود این با تکیه بر نقشه‌ها و اسنادی که آورده شده است می‌توان گفت منطقه مورد مطالعه در بیشتر زمینه‌های فرهنگی از تجانس و همگونی نسبتاً زیادی برخوردار است.

- برخی تفاوت‌های فرهنگی عملاً به تفاوت‌های اکولوژیکی مربوط می‌شوند که بین دو ناحیه اراک و همدان، کوهساران دامنه الوند و دشت‌های فراهان و اطراف اراک، وجود دارد.

- در مقیاس ملی باید به این نکته توجه نمود که موقعیت اراک روی محور ارتباطی تهران به خوزستان، اهمیت استراتژیک قابل توجهی به این شهر می‌دهد و نقش اقتصادی آن را تقویت می‌کند.

- در مأموریت‌های آینده، امیدواریم حوزه بررسی میدانی خود را به تمام فضای نقشه‌نگاری شده گسترش دهیم و آنچه را که به‌طور مجمل معرفی کرده‌ایم تکمیل نماییم و بررسی توزیع نشانه‌های فرهنگی منطقه مورد مطالعه را به سایر موضوعات گسترش دهیم. در این زمینه بیش از همه، مسائل ناشی از مهاجرت‌های روستایی، خوراک و تغذیه و سایر فعالیت‌های مربوط به صنایع دستی مورد توجه خواهد بود.

در ادامه، نمونه‌هایی از جداول، نقشه‌ها و طرح‌های کتاب «اراک و همدان، نقشه‌ها و اسناد مردم‌نگاری» آورده می‌شود.

۱- نقشه تعیین محل

ارتفاع بیش از ۲۰۰۰ متر.

قله ها و ارتفاع آنها بر حسب متر.

3645 Δ

مکانهای نمونه اصلی.

مکانهای نمونه ثانوی.

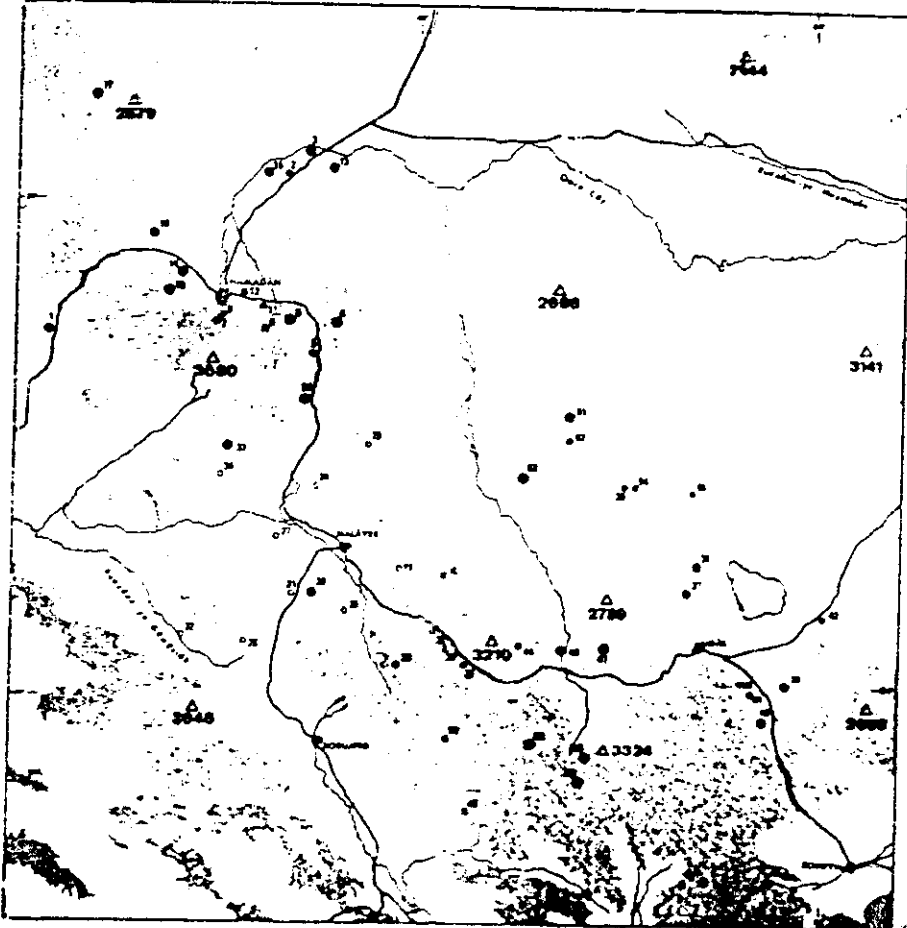

مکانهای نمونه درجه ۳.

نشانه تعیین محل (مراجعه شود به جدول شماره ۱).

26 \circ

۵ - راههای ارتباطی

راههای آسفی

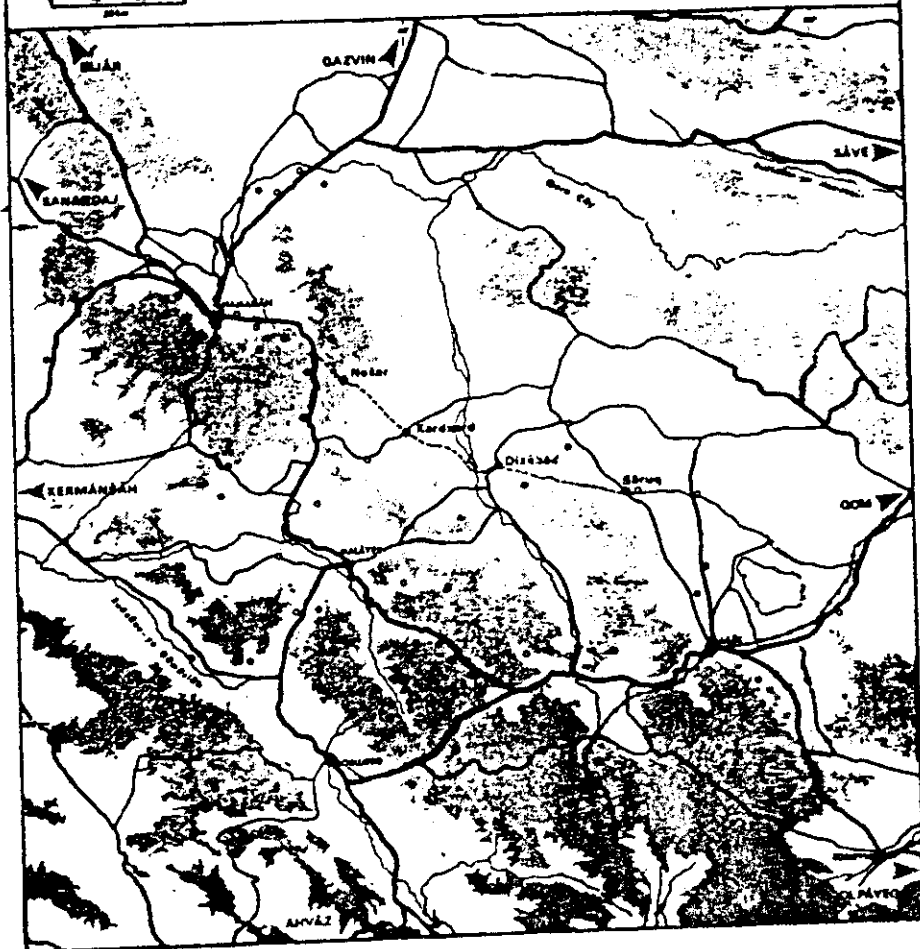
راههای درجه دو

جاده خاکی اصلی

راههای کاروان روفدیمی و منزلگاههای آنها

راه آهن تهران خرمشهر (راه آهن سرتاسری)

0 50 100

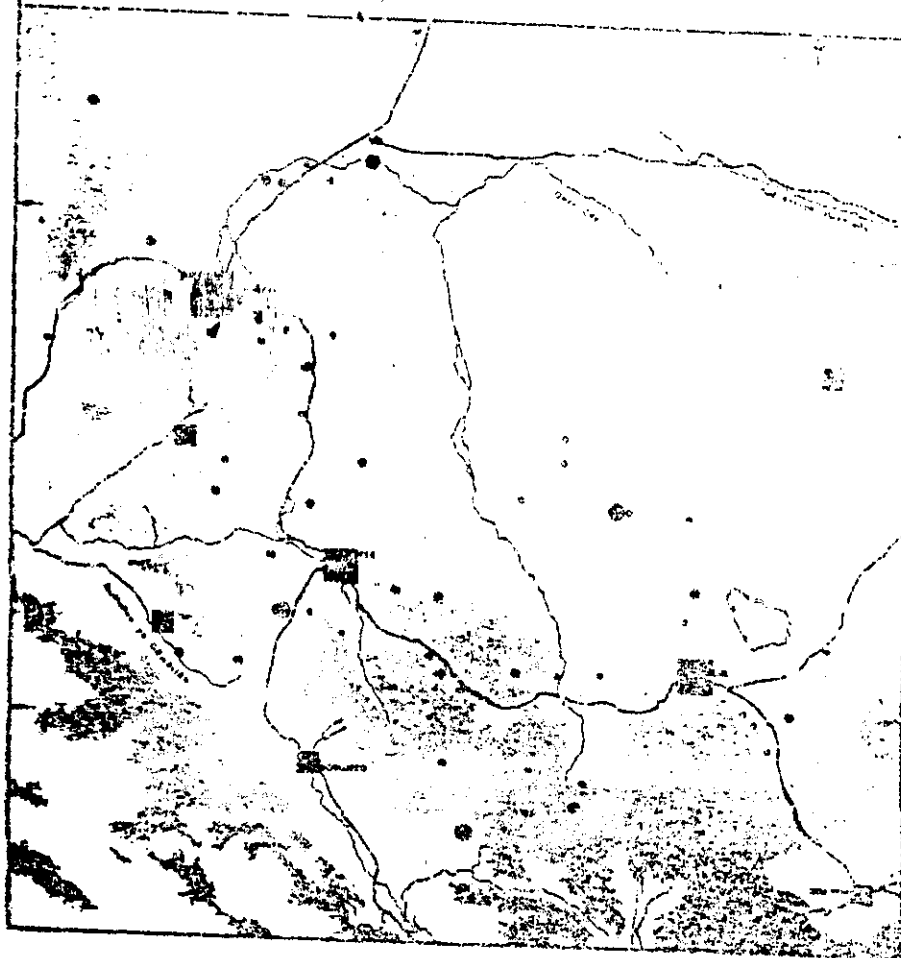

۶. مراکز تجاری و بازرگانی

امکانات روستاهای نمونه:	مراکز ناآدمد شهری:
• کمتر از ۲ مغازه	درجهت منابع محلی
• ۲ مغازه تا ۵ مغازه	درجهت منابع منطقه
• ۶ مغازه تا ۱۰ مغازه	درجهت منابع ملی
• ۱۰ مغازه تا ۱۵ مغازه	

(اطلاعات مربوط به سالهای ۱۳۵۷-۱۳۵۸)

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 (Dinner 1975:78)

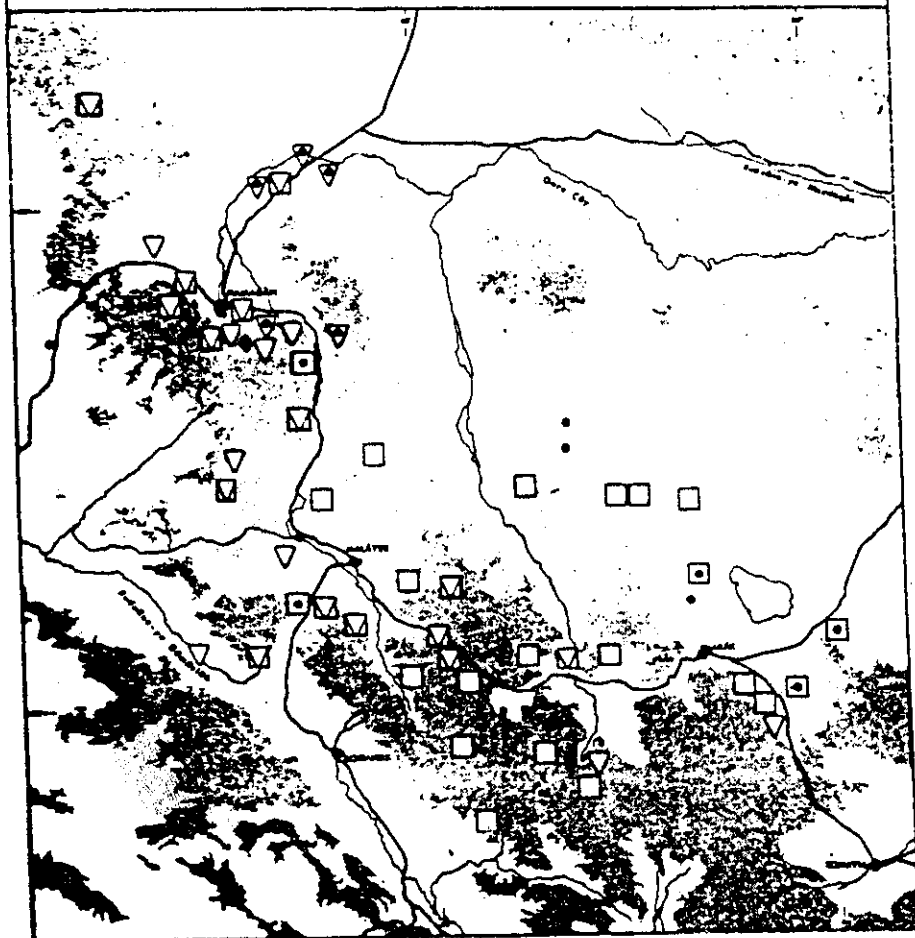
۷- منابع آب

● چشمه ها، رودخانه ها

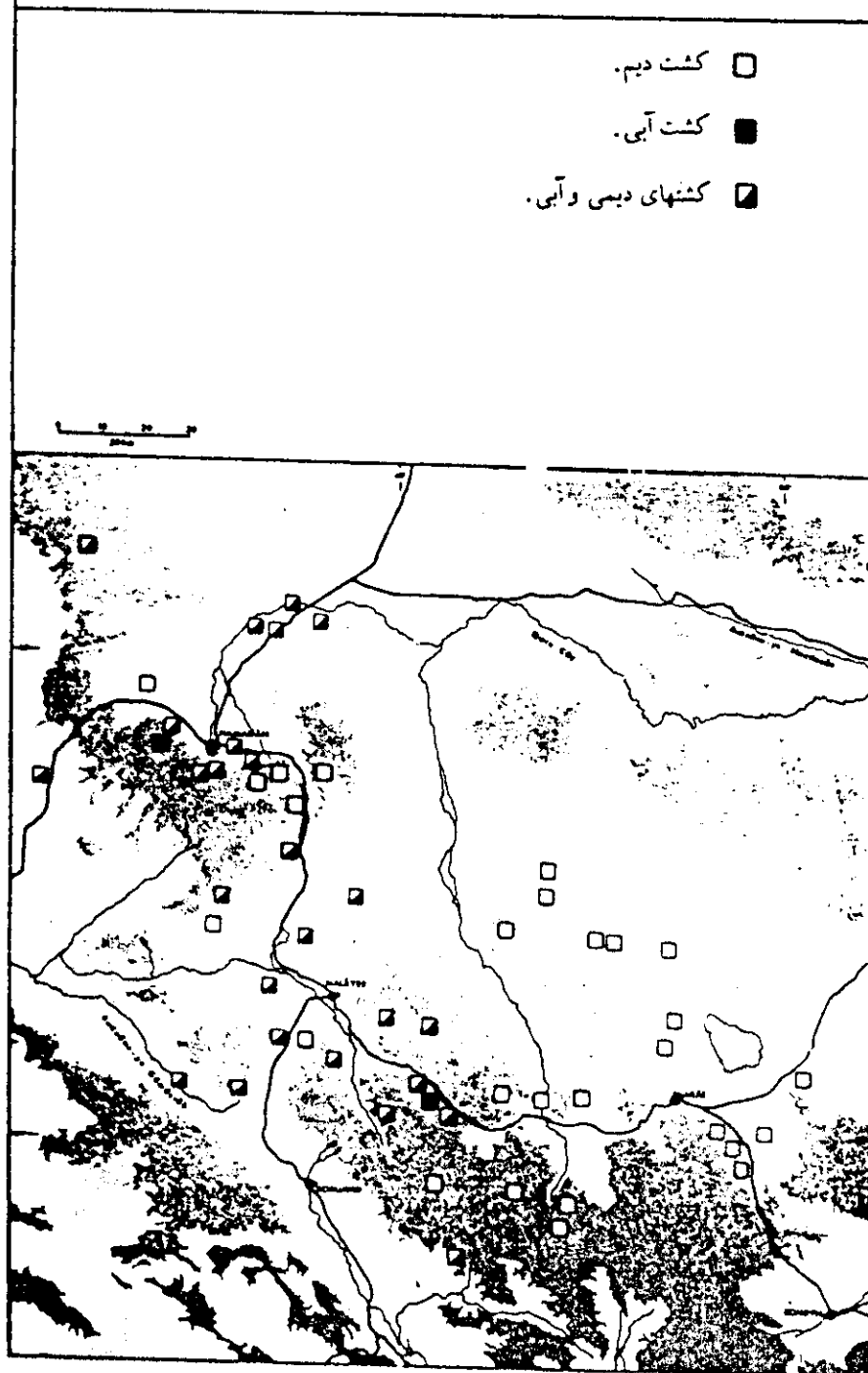
□ قنات

▽ چاه

◆ سد

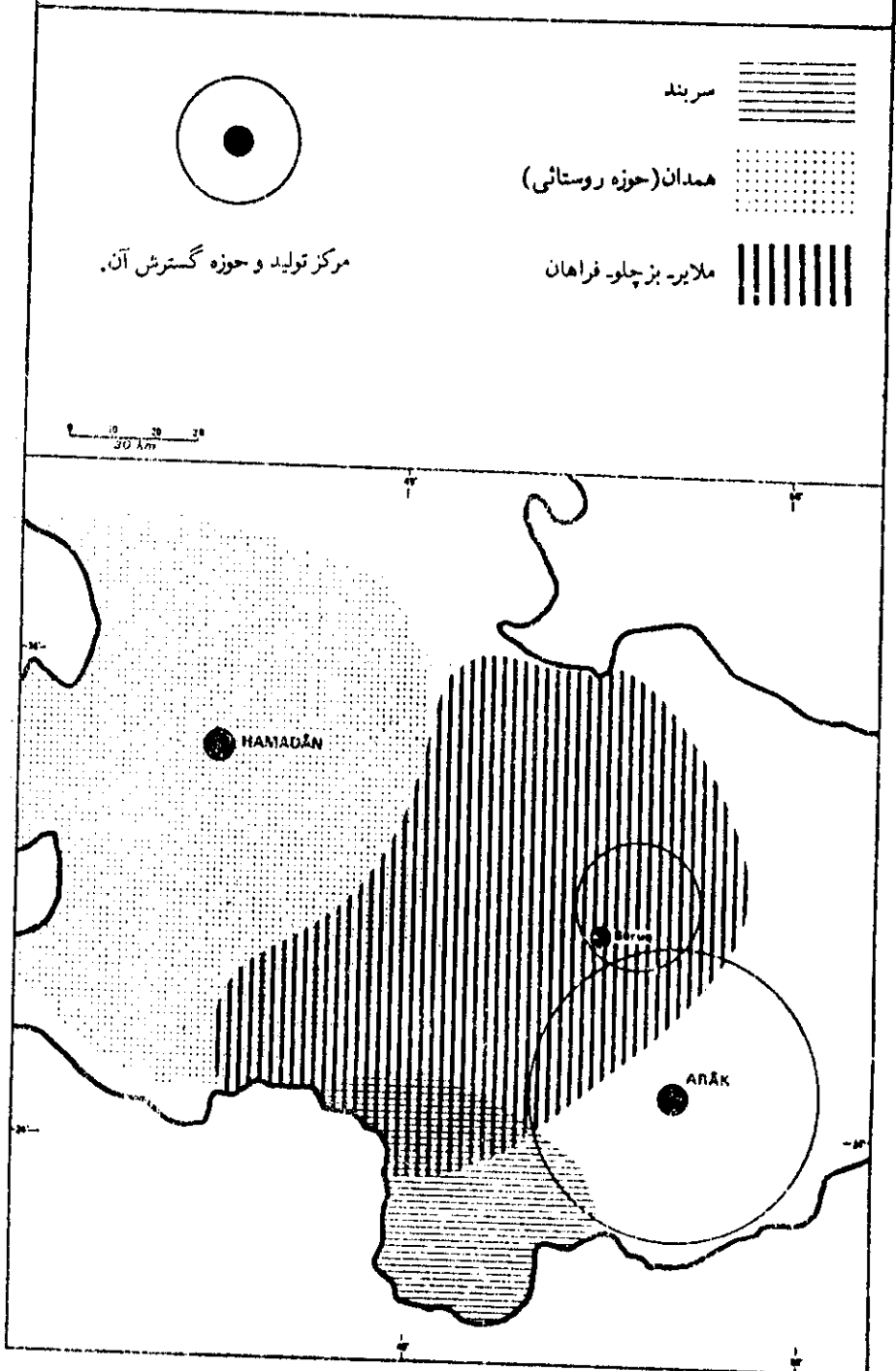
۸ - شیوه‌های کشت غلات

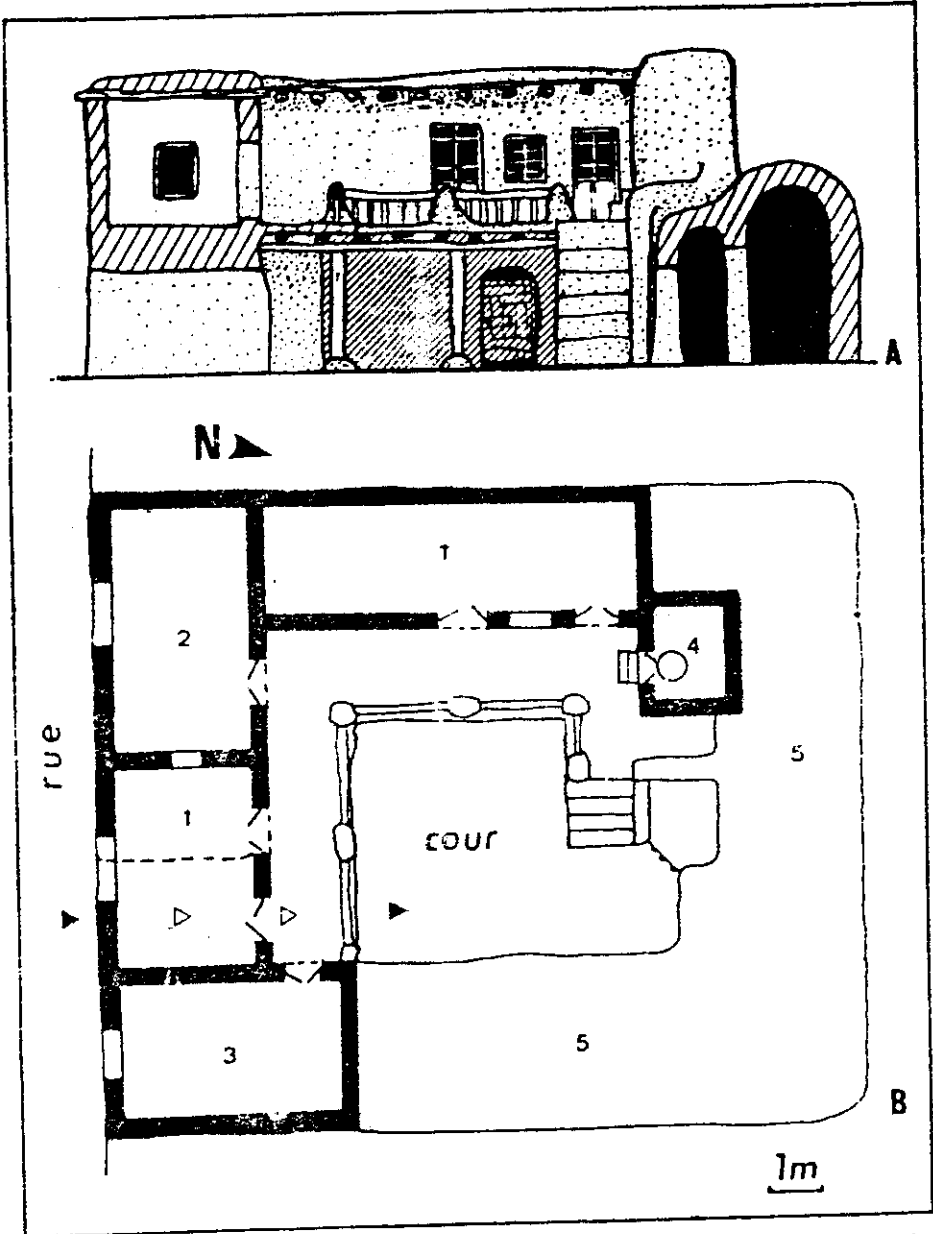

نشانه فستها در شکل ۱	نام قطعات	نام روستا	عیک آباد	انبجیرک	ظهر آباد	رضا آباد
	خیش	گاواهن	gāvâhan	یرق	یراق	دار
a	مالبند	تیره	tira	اوجار	دار	نبرداری
b	گاودار	گوشت	gowša	گوشت	گاودار	گاودار
c	شمشیره	قلیجک	qelijak	شمشیره	شمشیره	شمشیره
d	نشانه	نشانه	nišanya	نشانه	نشانه	نشانه
e	دستگیره	دستگیره	dasgira	مشتلجه	مشتراجه	مشتانه
f	کنده	کونه اوزار	kuna ožar	کوت	کت	کوت
g	تینه گاواهن	گاواهن	gāvahan	گاواهن	گلا	گلا
h	طوق	چمر گاواهن	čamar-e gāvâhan	طوق	طوق گلا	ضوق گلا

«بوندورو- bondoroq». شکل این نوع یوغها در همه جا تقریباً همگون و همسان است. آنها از یک چوب بلند (شکل شماره ۲ قسمت a) تشکیل شده اند که دارای چهار عدد سوراخ می باشند. از میان هر کدام از این سوراخها چوب باریک و

۱۲- حوزه های اصلی فرش بافی

شکل شماره ۱۹. مقطع افقی و نمای یک خانه با حیاط مسجید (روستای رین)

A. مسکن - دید از طرف حیاط.

B. مقطع افقی.

۱. مسکن ۲. کارگاه بافندگی - - - - - ۴. تیر ۵. آغل.